

20.

เมืองลังกา

คือ ศรีลังกา

เมืองขึ้นของอังกฤษ

เมืองลังกา ในเรื่องพระอภัยมณี คือ เกาะลังกา หรือประเทศศรีลังกาทุกวันนี้ ตรงกับกรุงลังกาของทศกัณฐ์ในรามเกียรติ์ (ชาวลังกานับถือยักษ์เป็นบรรพบุรุษ ทุกวันนี้ยังมีศาลทศกัณฐ์กับศาลพิเภก)

ลังกาเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ทำให้สุนทรภู่วางตัวละครในลังกาเป็น “ฝรั่ง” ชาวยุโรป มีกษัตริย์เป็นผู้หญิง เหมือนพระราชาินีวิกตอเรียของอังกฤษ

ลังกาเป็นชื่อประเทศ แต่ประชาชนเป็นชาวสิงหล พูดภาษาสิงหลซึ่งเป็นภาษาตระกูลอินโด-ยูโรเปียน

ชาวสิงหลนับถือพุทธศาสนา และนับถือรอยพระพุทธรูปบาทบนยอดเขาสามมัญญ เป็นยอดเขาสูงสุดของลังกา ชาวอังกฤษเรียกยอดเขานี้ว่า Adam's Peak แล้วสุนทรภู่

เรียกในพระอภัยมณีว่า “เขาสิงคุตร” ดังกลอนตอนพระอภัยมณีออกบำเพ็ญพรตว่า

พอเดือนยี่ค่ำนำพระบาท

ทรงรกราชญาติวังค์ตามส่งหมด

เป็นสิ้นความสามพระองค์อยู่ทรงพรต

ที่บรรพตสิงคุตรดุจดินมุต

ยอดคีรีมีต้นไทรพันใหญ่

น้ำปลายใบหยดฮ้อยเหมือนฝอยฝน

ครั้นแสงแดดแผดส่องต้องมณฑล

เป็นหมอกมมมมมมมมมมมมมมมม

ด้วยคีรีนี้เป็นหลักลังกาทวีป

ยอดเหมือนกลีบจงกลมณฑลสถาน

ครั้นถึงสิบห้าวันกับบันดาล

เป็นฝนชานโสมสาดไม่ขาดคราว

โซเหล็กสามสามสายฝายเหนือใต้

ต่างกระโดดป็นป้ายเหนี่ยวสายสาว

จึงนับถือลือเลื่องเป็นเรื่องราว

มีรูปเจ้าสิงคุตรสุดคีริน

เมื่อแรกตั้งลังกาลงมาเกิด

กล่าวกำเนิดนำพิงหวังถวิล

ว่ารูปทรงองค์สิงคุตรบุรพพรอินทร์

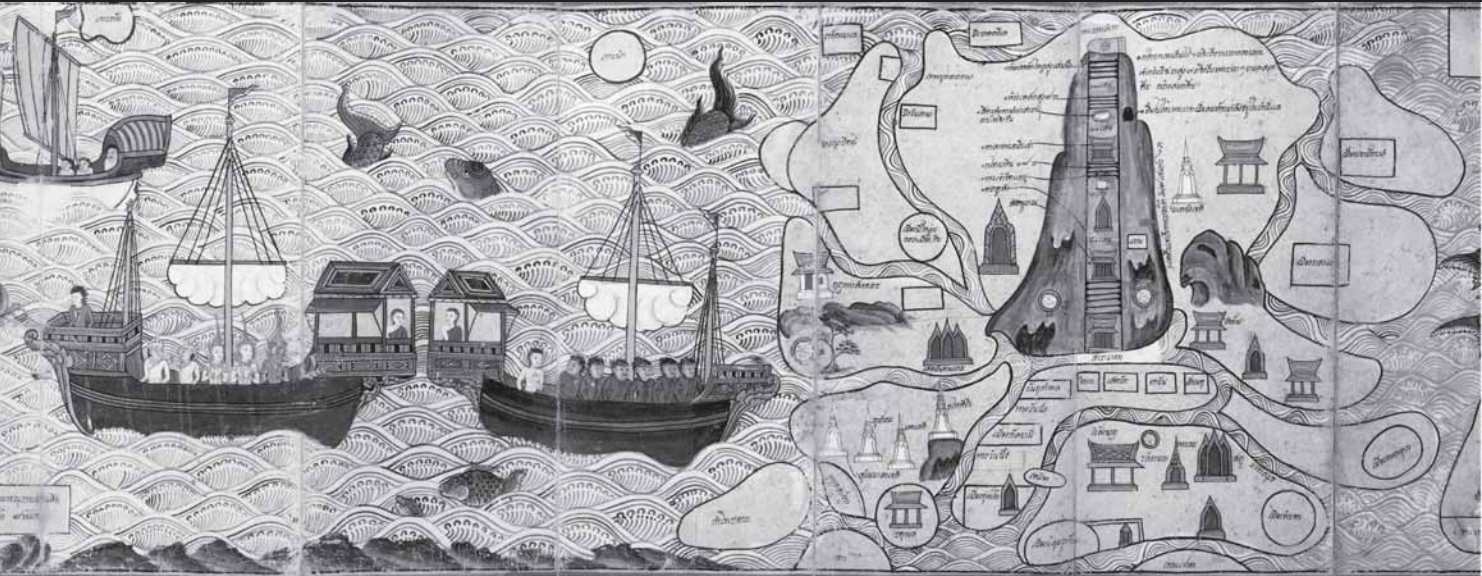
ดำเหมือนนิลกินถ่วงกินสาคร

ครั้นสิ้นเหล่าชาวลังกาจึงฝรั่ง

ยกมาตั้งทั้งเจ็ดจีนจึงกินหมู

แต่ก่อนเขาเล่ามาถึงเราจึงรู้

เท็จจริงอยู่กับผู้เฒ่าที่เล่ามา

สุนทรภู่รู้เรื่องเมืองลังกาจากสมุคภาพไตรภูมิ และข่าวสารจากฝรั่งที่เข้าไปในบางกอก ทั้งพระสงฆ์และปวงศรัทธาจากสยามต้องอาศัยโดยสารสำเภากำปั่นของพ่อค้าต่างชาติจาริกแสวงบุญไปลังกาทวีป (ซ้าย) เมื่อถึงลังกาทวีปจะมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาอยู่ทั่วไป (ขวา) แต่สำคัญที่สุดคือรอยพระพุทธรบาทที่จอมเขาสุมนนฤ (ภาพจาก สมุคภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 2, กรมศิลปากรพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2542)

21.

นางละเวงวันฟ้า

คือ “ควีนวิกตอเรีย”

ของอังกฤษ

นางละเวงวันฟ้า ในพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ได้ชื่อจากพระนามควีนวิกตอเรียของอังกฤษ (ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. 1837-1901 ตรงกับ พ.ศ. 2380-2444 ตั้งแต่แผ่นดินรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5)

ควีนวิกตอเรียแห่งอังกฤษ โปรดให้ช่วยเขียนวาดภาพเหมือนของพระองค์แล้วพระราชทานฉบับก๊อปปี้ให้บ้านเมืองต่างๆ จนตกมาถึงกรุงสยามแล้วน่าจะล่วงรู้ถึงสุนทรภู่ด้วย

ไกรฤกษ์ นานา เล่าเรื่องภาพเขียน “จ้าววิลาด” (วิลาด เป็นชื่อที่คนไทยเรียกตามภาษาปาก หมายถึงประเทศอังกฤษ) ไว้ในหนังสือ คันหารัตนโกสินทร์ 2 เทิดพระเกียรติ 100 ปี วันสวรรคต รัชกาลที่ 5 จะคัดมาให้อ่านดังนี้

“ควีนวิกตอเรีย” เมื่อพระชนมายุประมาณ 18 พรรษาเสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจาก “ปีตุลา” พระเจ้าวิลเลียมที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2380 พระยาไทรบุรีทูตเกล้าฯ ถวายภาพวาดนี้แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2380 ขณะนั้นสุนทรภู่ออกบวชแล้วแต่งเรื่องพระอภัยมณี ปัจจุบันภาพนี้จัดแสดงที่ “ห้องของเล่น” บนพระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต กรุงเทพฯ

หลังจากที่ควีนวิกตอเรียแห่งอังกฤษเสวยราชสมบัติแล้ว พระนางได้ทรงโปรดให้เชื้อเชิญวินเตอร์ฮอลเตอร์ จิตรกรฝีมือดีชาวเยอรมัน (ปรัสเซียเดิม) เข้ามาวาดพระรูปถวาย

ต้นแบบของพระรูปที่เขาวาดก็คือพระบรมสาทิสลักษณ์ขนาดเต็มพระองค์ในวันบรมราชาภิเษก พ.ศ. 2380 (ค.ศ. 1837) เมื่อควีนมีพระชนมายุ 18 พรรษา ควีนโปรดปรานพระรูปภาพนี้มาก มีพระบัญชาให้เขาวาดซ้ำ (ทำซ้ำอีกรูปหนึ่ง ในลักษณะเดียวกัน) แต่เปลี่ยนเครื่องทรงออกเล็กน้อย โดยเปลี่ยนมงกุฎเพชรเป็นมงกุฎดอกหญ้า และไม่ทรงสวมพระภูษาคลุมไหล่

พระรูปควีนภาพ “ต้นแบบจำลอง” นี้มีอยู่จริง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ภายในพระราชวังบักกิงแฮม ลอนดอน

แต่ในภายหลังนายวินเตอร์ฮอลเตอร์ได้นำต้นแบบจำลองรูปนี้ ไปทำซ้ำบนแผ่นกระดาษด้วยกรรมวิธี “พิมพ์หิน” ที่เขาชำนาญ เพื่อถ่ายสำเนาออกเป็นหลายๆ ภาพ สำหรับพระราชทานไปให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่และทูตานุทูตโพ้นทะเล

รูปที่ตกมาถึงเมืองไทยน่าจะเป็นรูปที่ข้าหลวงใหญ่อังกฤษในอินเดียมอบให้พระยาไทรบุรีเป็นที่ระลึกหรือเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายเข้ามายังกรุงเทพฯ อีกต่อหนึ่ง พระยา

ภาพพิมพ์หิน “รูปเจ้าวชิราด” ในเมืองไทย (ขวามือ) จัดแสดงอยู่ภายในห้อง “ห้องของเด็ก” ณ พระที่นั่งวิมานเมฆ “รูปเจ้าวชิราด” ในเมืองไทยเป็นภาพพิมพ์หิน สร้างจากรูปวาดฝีมือนายวินเตอร์ฮอลเตอร์ ถอดแบบมาจากต้นแบบที่ 2 ซึ่งเขานำมาพิมพ์ซ้ำด้วยระบบพิมพ์หินเพื่อให้ได้ปริมาณมากๆ สำหรับควีนจะได้พระราชทานออกไปยังบุคคลต่างๆ

ไทรบุรี (ตมกูดาย) จึงได้นำเข้ามาถวาย
ประมาณปี พ.ศ. 2384 หรือ พ.ศ. 2387
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมี
พระราชบัญชาให้ติดไว้ภายในห้องพระโรง
กลางของพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเพื่อ
ประดับพระบารมี คนไทยในสมัยนั้นเรียก
รูปจำวิวีลาด

ต่อมาอีก 6 รัชกาล ก็นเวลาไม่ต่ำกว่า
165 ปี (พ.ศ. 2387-2552) รูปจำวิวีลาดตกทอด
ลงมาถึงรัชกาลที่ 9 ปัจจุบันเก็บรักษาและ
เปิดให้คนเข้าชมได้ภายใน “ห้องของเล่น”
ณ พระที่นั่งวิมานเมฆ

สุนทรภู่ต้องรู้เรื่องควีนวิกตอเรียกับ
ภาพเขียน “จำวิวีลาด” จึงสร้างบุคลิกนาง
ละเวงไว้ให้วิไลมาหาคลายกัน แล้วให้
มีรูปวาดนางละเวงที่เจ้าเมืองทั้งหลายรวมทั้ง
พระอภัยมณี “หลงรูปนางละเวง” ด้วย

พระอภัยมณีได้รูปเขียนนางละเวง
(จากเจ้าละมาน) เมื่อเห็นก็หลงใหลรูปเขียน
นั้น มีบทพรรณนาดังนี้

ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรจักร

ยิ่งหลงรักรูปเสน่ห์ในเลขา

ถึงยามหลับหลับไรริมไสยา

ครั้นเวลาฟุ้งองค์ก็ทรงชม

(บน) ควีนวิกตอเรีย ภาพวาดเมื่อขึ้นเป็นกษัตริย์ ค้นพบ
ในอังกฤษ

(ล่าง) ควีนวิกตอเรีย ภาพวาดฝีมือวินเทอร์ฮอลเตอร์
ค้นพบในอังกฤษ

โคมแลลันแก้มคางสำอางเอี่ยม

ประโลมเลียมลิมสุรางค์นางสนม

ทุกคืนคำรำลึกนึกนิยม

จะใคร่ชมเชยประโลมโคมวันพา

แล้วกลับมาหากระดาดที่วาดรูป

ประโลมจวบพักตร์น้องให้ผ่องใส

เข้าสู่ที่คลังกระดานรูปวาดไว้

ให้คลังคลังเคลิ้มอารมณ์ไม่สมประดี

สุนทรภู่ไม่ได้แต่ง “ตำรา” แต่แต่ง “นิยาย” ฉะนั้นย่อมเอาชื่อจากที่ต่างกัน มาอยู่รวมกันได้ เพราะเป็นเรื่องสมมุติทั้งนั้น เช่น ละเวงวันพา ตั้งจากชื่อ วิกตอริอา (Victoria) ฯลฯ

แต่จากจริงและชื่อจริงก็มีอยู่ เช่น ถนนพระราม มีกลอนตอนอุศเรนเกณฑ์ ท้าวจะไปรบเมืองผลึกว่า

แล้วเดินบยกกลางท่าข้าม

ถนนพระรามเรือแพแช่สลอน

ยังหยุดจัดหัดทหารให้ราษฎรอน

ข่าวขจรทั่วทั้งเกาะลังกา

ถนนพระราม คือแนวหินธรรมชาติ จากปลายแหลมอินเตียได้ลงไปเชื่อมเกาะลังกา แล้วผู้รจนารามเกียรติ์มีจินตนาการว่านี่คือถนนพระราม ที่พระรามให้หนุมา

ไปจอง(สร้าง)ถนนเพื่อยกทัพข้ามไปรบ ทศกัณฐ์

บันทึกจากพระสงฆ์จากกรุงศรีอยุธยา ไปลังกาก็กล่าวถึงถนนพระรามว่าเดินทางจากเกาะนาคาวรี สำเภากำปั่นแล่นไป 7 วัน 7 คืน ก็ถึง “ถนนพระราม” แล้วเรือแตก เพราะไปชนแนวหิน “ถนนพระราม” นี้เอง

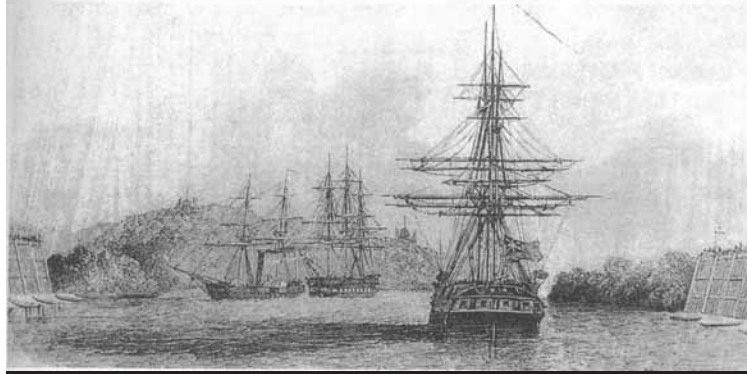
22.

อังกฤษ เป็น “นายโจรใจฉกาจ” ล่าเมืองขึ้น

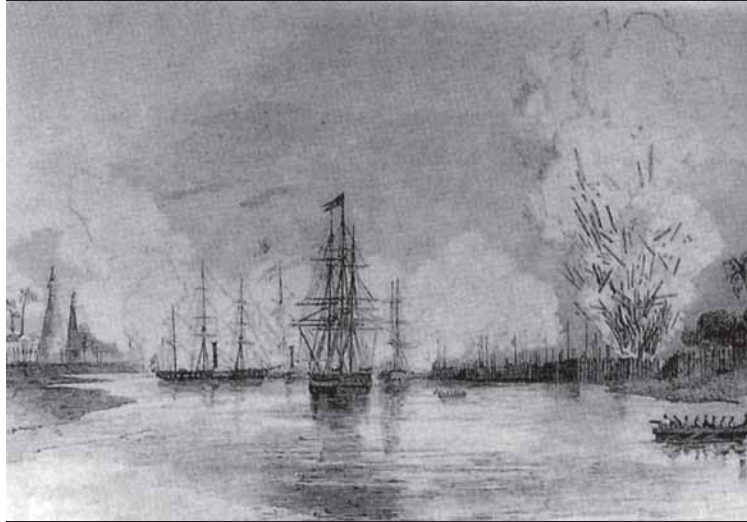
อังกฤษขยายอิทธิพลเข้ามาในแหลมมลายูตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เริ่มด้วยการขอเช่าเกาะหมาก(ปีนัง) แล้วพยายามขยายไปที่อื่นๆอีก ล้วนเป็นอันตรายต่อกรุงสยามทั้งนั้น

จากรายงานของครอว์เฟิร์ดที่เข้ามาถึงกรุงเทพฯในสมัยรัชกาลที่ 2 ระบุว่า “ดีบุกในกรุงสยามอุดมสมบูรณ์และมีกระจายอยู่ทั่วไปมากกว่าที่อื่นใดในโลก” แล้วย้ำว่าการผลิตดีบุกที่ “จิงซีลอน” (หมายถึงเมืองกลางหรือเกาะภูเก็ต) มีปริมาณมาก แต่ยังไม่ได้ทำเป็นล่ำเป็นสันเท่านั้น สะท้อนให้เห็นความต้องการบางอย่างของอังกฤษด้วย

ฝ่ายกรุงเทพฯเองก็พยายามที่จะเข้าไปควบคุมหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตกมาตั้งแต่สมัยต้นๆแล้วยิ่งเมื่อรู้ว่าตลาดดีบุกเปิด

(บน) เรือรบอังกฤษยึดพม่าทางแม่น้ำย่างกุ้ง
(ล่าง) ปืนใหญ่ประจำเรือรบอังกฤษระดมยิงป้อมเมือง
ย่างกุ้ง
(ภาพจาก *Art of Asia*, 1994)

กว้างขึ้น ประกอบกับมีความขัดแย้งภายใน เกิดขึ้นที่หัวเมืองปักษ์ใต้ ทำให้รัชกาลที่ 2 ทรงตั้งเมืองกลางขึ้นใหม่ที่เมืองพังงาก่อน แล้วภายหลังจึงย้ายไปอยู่เมืองกลาง นับแต่นั้นมาเมืองกลางก็ทวีความสำคัญจนกระทั่งเป็นเมืองภูเก็ต

บรรยากาศด้านการค้ากับการเมือง เหล่านี้คงมิได้รุดพ้นความรับรู้ของสุนทรภู่ไปได้ ท่านจึงสร้าง “นิยาย” นานาชาติขึ้นมา โดยใช้ทะเลอันดามันและมหาสมุทรอินเดียเป็นฉากในเรื่องพระอภัยมณี

ทั้งเป็นที่รู้อยู่ทั่วกันว่าทะเลแถบนี้มีโจรสลัดชุกชุม สุนทรภู่ก็ไม่ละทิ้งความจริงข้อนี้ จึงให้สลัดกลุ่มหนึ่งเป็นพวกยุโรป มีชาติอังกฤษเป็นหัวหน้า เมื่อเรือสุวรรณมาลีแตกก็พบเรือสลัดโจรสลัดอังกฤษ มีกลอนพรรณนาดังนี้

จะกล่าวฝ่ายนายโจรใจฉกาจ

เป็นเชื้อชาติอังกฤษริชยา

คุมสลัดอัศวินลิ้นดา

เป็นโจรห้าหมื่นพันทมิฬ

มีกำปั้นนั้นยาวซี่ลิบเส้น

กระทำเป็นตึกกว้านสถานถิ่น

หมากมะพร้าวสั้มสุกปลูกไว้กิน

ไม่รู้สิ้นแอมโอะโกชนา

เลี้ยงทั้งแพะแกะไก่สุกรห่าน

คชสารม้ามิ่งมิ่งสา

กำปั้นห้าร้อยลอยล้อมมา

เครื่องคัสตราสำหรับรบครบทุกลำ

คอยตีเรือเหนือใต้ได้สิ่งของ

เที่ยวแล่นล่องตามคลื่นทุกคืนค่ำ

มาถึงกลางหว่างบรรพตพอดน้ำ

จึงทอดกำปั้นใหญ่ในนที

ให้เรือน้อยลอยแล่นเข้าเหลี่ยมเขา

แต่ส่วนเหล่าวิลันดาทะเลสา

ประหีบจอดทอดท่าหน้าศรี

พวกโยธีหาบตามกันมา

การที่สุนทรภู่ให้หัวหน้าโจรสลัดเป็นชาติอังกฤษ น่าจะเกี่ยวข้องกับสำนึกของคนกลุ่มหนึ่งในยุคนั้นที่รู้ว่าอังกฤษเป็นหัวโจกหรือ “โจร” ล่าอาณานิคม ดังที่มีข่าวบุกดินแดนพม่า ทำให้คนชั้นนำสยามยุคนั้นอยู่ไม่เป็นสุข

ความ “ทันสมัย” ของสุนทรภู่ที่แต่งเรื่องพระอภัยมณี โดยเอาความเคลื่อนไหวทาง “เศรษฐกิจ-การเมือง” ร่วมสมัยมาสอดแทรกใส่เป็นสัญลักษณ์ไว้ จึงทำให้เป็นที่นิยมอย่างยิ่งของ “ปัญญาชน” คนอ่านสมัยนั้น

23.

พระอภัยมณี

make love, not war
ต่อต้านสงครามล่าเมืองขึ้น

พระอภัยมณีเป็นวรรณคดีการเมือง
ต่อต้านสงครามล่าเมืองขึ้น ผู้ร้ายคือโจรสลัด
สุหรั่งเป็นอังกฤษ

สุนทรภู่ใช้ปี่เป็นสัญลักษณ์ของวิชา
ความรู้แก้ปัญหาด้วยปัญญา ด้วยสันติภาพ
ไม่ใช่ความรุนแรงในลักษณะเดียวกับคำขวัญ
ของคนรุ่น “ฮิปปี” ต่อต้านสงครามเวียดนาม
ว่า **make love, not war**

เมื่อพบนางละเวงครั้งแรกในสนามรบ
นอกกรุงลังกา พระอภัยมณีก็หลงนางละเวง
แล้วมีวาจาด้วยสันติภาพ ว่า

พระน้องหรือชื่อละเวงวันพาราช

อย่าหวั่นหวาดวิญญาณ์มารศรี

จงหยุดยั้งรั้งราชะพาที

ไม่ฆ่าตีศรีสวัสดิ์เป็นสังจา

พึงจิจติตตตามข้ามสมุทร

มาด้วยสุดแสนสวาทปรารถนา

จะถมชลจนกระทั่งถึงลังกา

เป็นสุธาแผ่นดินเดียวเจียวจริงจริง

จงแจ้งความตามในน้ำใจพี่

ไม่ราศีเคืองข้องแม่น้องหญิง

อย่าเคลือบแคลงทรงจิดคิดประวิง

สมรมิ่งแม่วันทองปราณี

รักแรกพบของพระอภัยมณี ทำให้
ต้องเป่าปี่ชี้ชวน **make love, not war** ว่า

ด้อยตะริดตืดตีเจ้าพี่เอ๋ย

จะละเลยเร่ร้อนไปนอนไหน

แเอ้ออ่ยสร้อยฟ้าสุมาลัย

แผ่นดินได้แล้วไม่รังให้ห่างเขย

ลุยฉายขึ้นรั้นรวยระทายทอด

จะกล่อมกอดกว่าจะหลับกับเขย

หนาวน้ำค้างพร่างพรมลมร่ำเพย

ใครจะเขยโถมน้องประคองนวล

เสนาะตั้งวังเวงเป็นเพลงพลอด

เสียงลอลลอดชดช้อยละห้อยทวน

วิเวกแว่วแจ้วในใจรัญจวน

เป็นความชวนประโลมโลมวันพา

ต่อจากนี้เป็นเหตุให้พระอภัยมณี
ออกต้อนรับขอความรักจากนางละเวงวันพา
ดังกลอนสุนทรภู่ตอนที่รู้จักกันกว้างขวาง ว่า

ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร
 ไม่สิ้นสุดความรักสมัครสมาน
 แม่เกิดในใต้ฟ้าสุธาธาร
 ขอพบพานพิทวัสไม่คลาดคลา
 แม่เนื้อเอ็นเป็นห่วงมหรณพ
 พี่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
 แม่เป็นบัวตัวพี่เป็นกุ่มรา
 เชยผกาโกสุมปทุมทอง
 เจ้าเป็นถ้ำอำไพขอให้พี่
 เป็นราชสีห์สิงสู่เป็นคู่สอง
 จะติดตามทรมสงวนवलละออง
 เป็นคู่ครองพิทวัสทุกชาติไป

ท้ายที่สุดบรรลូវัตถุประสงค์ **make love, not war** เมื่อพระอภัยมณีลวงนางละเวง วิชาสำเร็จ จนมีเพศสัมพันธ์เสพสมเป็น บทอัศจรรย์ ว่า

พลาจโอบอุ้มจุมพิตสนิทอนอม
 งามละม่อมละมุนจิตพิสมัย
 ร่วมภิรมย์สมสองทำนองใน
 แผ่นดินไหวจนกระทั่งหลังอานนต์
 ในที่ติดคลื่นเสียงครืนคึก
 ลั่นพิลึกโลกาโกลาทล
 ทีบดนตรีปีพาทย์ระนาดกล
 ไม่มีคนไขด้งเสียงวังเวง

อัศจรรย์สิ้นตั้งระฆังฆ้อง
 เสียงก็ก้องกังง่างโห่งห่างเห่ง
 ป็นประจำกำปั่นก็ลั่นเอง
 เสียงครืนเครงครึกโครมโทยมบน
 ลูน์บาดฟาดเสียงเปรียงเปรียงเปรื่อง
 กระดอนกระเดื่องดินฟ้าเป็นท่าฝน
 ทูถธารถ้ำน้ำพุทะลุสัน
 ท่วมถนนวนฝิ่งเกาะลังกา
 สองสนิทิตดมอารมณ์ขึ้น
 ระเริงรีนเริ่มแรกแปลกภาษา
 พระสีมองค์พงศ์พันธุ์สุวรรณยา
 นางลิมวังลังกาไม่อาลัย
 พระหลงรีนขึ้นชิ้นดินถนัน
 นางหลงชิ้นเชิงชิตพิสมัย
 แต่ดลิ่งเกล้าเข้าชวนรัญจวนใจ
 จนระงับหลับไปในไสยา ฯ

เมื่อพระอภัยมณีกับนางละเวงวิชา **make love** เรียบร้อยแล้วก็ส่งผลยิ่งใหญ่คือ **not war**